

РОЗВІДКИ

Євген Чернецький

●

ГЕОГРАФІЯ РОЗСЕЛЕННЯ ЛОСІВ У СОСНИЦЬКОМУ ПОВІТІ ЗА МЕТРИЧНИМИ КНИГАМИ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

У генеалого-геральдичній літературі зафіксовано кілька родів з прізвищем Лось та різними гербами. Найвідомішим є мазовецький рід Лосів з Гродкова герба Домброва. В 1453 р. вони згадуються в Закрочимській землі, а в 1564-1790 рр. – в Руському воєводстві. Саме на Русі одна з гілок Лосів герба Домброва отримала австрійський графський титул¹. У XVIII-XIX ст., за нашими спостереженнями, саме Лосі герба Домброва розселилися на теренах Волинського, Подільського, Брацлавського та Київського воєводств Речі Посполитої (згодом ці терени були Київською, Волинською та Подільською губерніями Російської імперії). На землях Мінського воєводства з XVII ст. згадуються Лосі гербів Домброва, Лук та Заглоба. Звідти Лосі переселялися на Віленщину, Жмудь та на Польське Помор'я². Невідомо, яким гербом користувалися остерські бояри Лосі. Вони згадуються в люстрації 1630 р.³.

З цього побіжного огляду видно, що вже в XVI-XVII ст. Лосі різних гербів мешкали на розлогих теренах Речі Посполитої, зокрема, і в майбутній Гетьманщині. Слід відзначити, що впродовж XVIII-XIX ст. на Лівобережжі мали розселятися із своїх давніх гнізд нащадки остерських бояр Лосів, а також могли осідати й Лосі гербів Домброва, Лук та Заглоба з Київського і Волинського Полісся та з Білорусі.

Навіть систематизація різного за походженням та нерепрезентативного матеріалу дозволяє дійти висновку про дуже широку географію розселення родин Лосів в XIX-XX ст. на українських теренах, зокрема, й на Лівобережжі⁴. Для точнішого з'ясування картини розселення Лосів у Сосницькому повіті Чернігівської губернії з урахуванням їхнього соціального статусу для останньої третини XIX та початку XX ст. були використані метричні книги тамтешніх парафій, що зберігаються в Державному архіві Чернігівської області⁵. Найбільшу увагу на цьому етапі ми приділили опрацюванню метричних книг Свято-василівської парафії м-ка Погорільці та Святотроїцької парафії с. Хлоп'яники. На підставі опрацьованих джерел маємо на меті дослідити генеалогію селян Лосів з с. Лосівка та козаків Лосів з с. Хлоп'яники. Метричні книги решти парафій опрацьовувалися вибірково з метою фіксації мешкання Лосів та їхнього соціального статусу.

Опрацьовані метричні книги дозволили зафіксувати мешкання родин Лосів у таких населених місцевостях: села Авдіївка⁶, Баба⁷, Величківка⁸, Волинка⁹, хутір Довга Гребля (парафія Різдва Пресвятої Богородиці с. Козляничі)¹⁰, село Домашлин¹¹, сільце Камка (записи віднайдено в метричних книгах парафії св. архістратига Михаїла м-ка Холми¹² та в Трисвятительській парафії с. Радомка¹³), сільце Козанка (?)¹⁴, село Козляничі¹⁵, село Корюківка¹⁶, сільце

Лосівка (записи віднайдено в метричних книгах Святовасилівської парафії м-ка Погорільці¹⁷ та впродовж 1914-1917 рр. у парафії св. Миколая с. Лосівка¹⁸), містечко Мена¹⁹, сільце Рудня (належало до парафії Різдва Пресвятої Богородиці с. Козляничі)²⁰, сільце Самотуги (записи віднайдено в метричних книгах парафії св. Миколая с. Савинки та в парафії Вознесіння Господнього с. Корюківка)²¹, село Хлоп'яники²², село Холми²³, хутір Чорний Ріг (Трисвятительська парафія с. Радомка)²⁴, хутір Шелковиця (?) (парафія св. Миколая с. Чепелів)²⁵, сільце Ярошівка²⁶. Опрацьований матеріал див. у таблиці та схемі.

**Таблиця розселення козаків та селян Лосів
на теренах Сосницького повіту
(остання третина XIX – початок XX ст.)**

1	2	3	4	5	6	7
Авдіївка	козаки (?)	1923	1			1
Баба	козаки	1901, 1903		1		1
Величківка	козаки	1901, 1903	1	1	1	3
Волинка	селяни	1901	1			1
Довга Гребля	селяни	1886, 1891	3			3
Домашлин	селяни	1924		1		1
Камка	селяни	1882, 1885, 1891, 1893, 1916	11	2	1	14
Козанка (?)	службовці	1924		1		1
Козляничі	селяни	1886	1		2	3
Корюківка	селяни	1901			1	1
Лосівка	селяни	1882-1917	143	42	105	290
Мена	козаки	1901, 1902	4	2	2	8
Рудня	селяни	1891, 1917, 1921	7	2	5	14
Самотуги	селяни	1886, 1901, 1902, 1917	4	1		5
Хлоп'яники	козаки	1872-1923	93	13	33	139
Холми	селяни	1891	1		1	2
Чорний Ріг	селяни	1917	1			1
Шелковиця (?)	селяни	1901, 1914	1	1		2
Ярошівка	селяни	1917		1		1

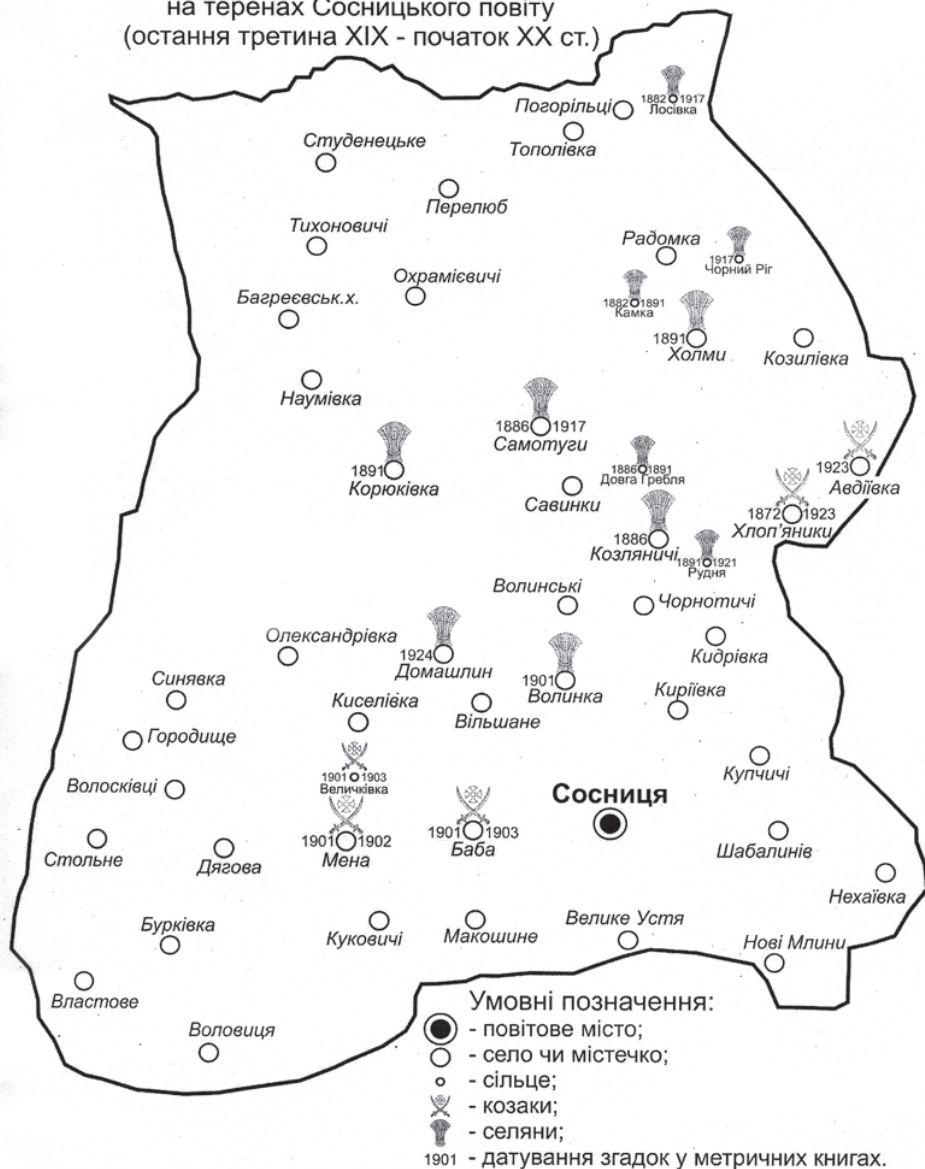
(Позначення стовпчиків: 1 – населений пункт; 2 – соціальний статус; 3 – роки, за які опрацьовано метричні книги; 4 – кількість виявлених записів про хрещення; 5 – кількість виявлених записів про вінчання; 6 – кількість виявлених записів про поховання; 7 – загальна кількість виявлених записів.)

Віднайдені метричні записи про народження і хрещення, вінчання та смерть і поховання Лосів дозволили дійти висновку, що на теренах Сосницького повіту в останній третині XIX та на початку XX ст. мешкали козацькі та селянські родини Лосів. При цьому козаки Лосі мешкали двома компактними групами на півдні (Мена, Баба, Величківка) та сході (Хлоп'яники, Авдіївка) Сосницького повіту. Селянські родини Лосів зафіксовані в одинадцяти населених пунктах, що розташовані в центрі та на північному сході повіту. Слід зазначити, що метричні книги не є досконалим джерелом для подібних досліджень, і тому подальше опрацювання матеріалу може уточнити та скорегувати наявну на цей момент картину. Проте навіть така неповна картина дозволила з'ясувати, що родини Лосів мешкали в досліджуваній період на значній частині Сосницького повіту. Масштаби розселення дозволяють припустити, що його початки можуть сягати ще XVII ст.

Джерела та література:

1. Dunin-Borkowski J.-S., hr. *Spis nazwisk szlachty polskiej*. – Lwow: Gubrynowicz i Schmidt, 1887. – S. 226.
2. Ciechanowicz J. *Rody rycerskie Wielkiego Ksiestwa Litewskiego*. Tom IV. L-R. – Rzeszow: Fosze, 2001. – S. 67-69.
3. Dunin-Borkowski J.-S., hr. *Spis nazwisk szlachty polskiej...* – S. 226.

Схема розселення козаків та селян Лосів
на теренах Сосницького повіту
(остання третина XIX - початок XX ст.)

4. З метою отримання початкової картини розселення Лосів на теренах сучасної України ми використовували відомості з видань Книги Пам'яті України, різноманітних довідників та з мережі Internet.

5. ДАЧО, ф. 679, оп. 10.

6. ДАЧО, ф. Р-8989, оп. 1, спр. 3.

7. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 935, 946.

8. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 935, 946.

9. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 935.

10. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 482, 881, 938.

11. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 2194.

12. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 881.

13. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 275, 476, 891, 1617.

14. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 2194.

15. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 482.

16. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 935.

17. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 280, 275, 286, 476, 481, 487, 491, 499, 503, 880, 884, 891, 901, 907,

912, 918, 925, 931, 937, 944, 950, 956, 961, 1299, 1334, 1362, 1388, 1423, 1453, 1491, 1523, 1556, 1587, 1642.

18. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 1557, 1587, 1616, 1642.

19. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 934, 942.

20. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 482, 881, 1642, 2195.

21. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 482, 938, 942, 1642.

22. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 482, 2091, 2114, 2115, 2143, 2157, 2158, 2181; ф. Р-8989, оп. 1, спр. 4.

23. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 881.

24. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 1642.

25. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 934, 1556.

26. ДАЧО, ф. 679, оп. 10, спр. 1642.

Сергій Зозуля

●

ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В НІЖИНІ ВПРОДОВЖ 1920-х РОКІВ І РОЛЬ У НИХ НІЖИНСЬКОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ І МОВИ

“Золотий період” у розвитку українського краєзнавства [29, с. 103] зафіксував потужний підйом регіоналістичних історичних, природничих, фольклорних тощо досліджень упродовж 1920-х років. Одночасно помітним стало зміщення краєзнавчого пошуку безпосередньо до об’єкта вивчення – центрами краєзнавства, поруч із академічними інституціями, стали периферійні науково-дослідні, а часто й напіваматорські, утворення. Левова частка роботи з організації краєзнавчих досліджень проводилася підпорядкованими НКО УСРР науково-дослідними кафедрами (інститутами) (далі – НДК) та науковими товариствами в системі ВУАН [див.: 13, 24, 25]. Так, при Харківській НДК історії української культури, керованій акад. Д.І. Багалієм, діяла етнологічно-краєзнавча секція, що, крім власне провадження краєзнавчих досліджень, фактично координувала краєзнавчу роботу регіону [див.: 2, с. 40-47]. Те ж саме стосується Одеської секції зазначеної НДК щодо південного регіону України [див.: 2, с. 47-58]. Київською НДК історії України на чолі з акад. М.С. Грушевським було розроблено програму історико-регіональних досліджень і було розпочато її реалізацію [див.: 21, 23]. Проведення краєзнавчих (історико-етнографічних) досліджень центрального та південного регіону передбачалося в межах українознавчих студій Катеринославської/Дніпропетровської НДК українознавства [див.: 20] тощо.

Організаційними утвореннями, що проводили краєзнавчу роботу на території північно-східного регіону України (Чернігівщини, Сіверщини, північної частини Полтавщини) впродовж 1920-х років, визначено Чернігівське наукове товариство при ВУАН (далі – ЧНТ), Чернігівський інститут краєзнавства, Ніжинське наукове краєзнавче товариство при ВУАН (далі – ННТК) та Ніжинську НДК історії культури та мови (далі – ННДК, Кафедра) [11, с. 45-46; 28, с. 13-17]. Їх діяльності присвячено ряд досліджень (в т.ч. дисертаційних) С.З. Заремби, О.Б. Коваленка, В.М. Малинєвської, В.В. Ткаченка [див.: 7, 10, 14, 25]. У них окреслено основні напрями досліджень, визначено персоналії, причетні як до наукового пошуку, так і до організаційної роботи; окреслено процес інституціонування краєзнавчої роботи на теренах означеного регіону,